

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної**

Кафедра початкової освіти

УДК 373.3.015.31:[7:316.77]

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Студентки 2 курсу, 2 МАП групи
Галузі знань 01 освіта / Педагогіка
Напряму підготовки 013 Початкова освіта
Бурлаки Руслани Григорівни

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Демченко Олена Петрівна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця - 2021 рік

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1. Поняття художнього спілкування як одного з видів комунікації.....	8
1.2. Проблема художньо-комунікативних здібностей у сучасній психології.....	18
1.3. Діагностика рівнів сформованості художньо-комунікативних здібностей молодших школярів.....	27
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРУ В РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО- КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	40
2.1. Педагогічні умови формування художньо-комунікативних здібностей молодших школярів засобами мистецтва.....	40
2.2. Театр як вид мистецтва і педагогічний засіб розвитку художньо- комунікативних здібностей молодших школярів.....	48
2.3. Етапи організації спілкування молодших школярів у процесі театралізованої діяльності твором мистецтва.....	60
2.4. Розвиток художньо-комунікативних здібностей молодших школярів під час використання різних видів театру.....	69
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	92.

ВСТУП

Характерними ознаками освітніх реформ в Україні межі ХХ – ХХІ ст. є спрямованість на інтенсивний особистісний розвиток людини як суб'єкта комунікації, спроможного швидко адаптуватися до нового середовища, ідентифікувати себе як «людина світу», розуміти ціннісні аспекти розвитку духовності особистості, вступати в діалог. Освіта беззаперечно є соціально-комунікативним процесом, оскільки основою педагогічної діяльності є організація взаємодії між учителем та учнем шляхом культурного спілкування.

Проте на сьогоднішній день комунікація переважно досліджується у соціальному аспекті, у ході різних видів діяльності чи побуті як взаємозв'язок окремих особистостей, колективів. Розробляється безпосередньо взаємодія учасників спілкування, комунікативні засоби, результат. Мистецтво у цьому контексті розуміється як один із способів організації контакту між людьми.

Становлення нової соціокультурної ситуації зумовлюють зміну поглядів на природу, функціонування мистецтва, розуміння його виховної та здоров'язбережувальної функцій. Спостерігається активізація на рівні теорії та практики вивчення і використання художньо-комунікаційного потенціалу різних видів мистецтва. Обстоюється важливість не лише естетичного сприйняття, а й спілкування суб'єктів художнього простору, автора твору і слухачів / глядачів, які значною мірою визначають розвиток художнього, його орієнтації та напрямки творчої діяльності. У контексті виховання молодих поколінь на етапі технократичного суспільства особливого значення набуває мистецька освіта та естетичний розвиток, які все частіше оцінюються як основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального розвитку людини.

Процес творення і сприйняття навчання мистецтву також має яскраво виражену комунікативну природу, оскільки мистецтво є на носієм різноманітної естетичної та художньої інформації, а також активним каналом передачі цієї інформації, своєрідною формою художньо-соціальних контактів та полі суб'єктного діалогового спілкування з художніми творами, взаємодії через твори

мистецтва з іншими у процесі обміну думками, емоціями як художньо-комунікативної діяльності із зворотнім зв'язком.

Аналіз наукового фонду показує, що дослідники передусім обстоюють думку, що мета мистецької освіти – формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до діалогу культур та художньої комунікації. Науковці вважають мистецтво – дієвим засобом всебічного розвитку особистості, оскільки цілі, що ставлять перед собою освітяни, збігаються з функціями мистецтва. Проте все більшого значення надається дослідженню комунікації в процесі сприйняття творів мистецтва, як важливого чинника освіти та розвитку творчої особистості.

Вивченню комунікативної природи мистецтва надавали увагу зарубіжні та вітчизняні науковці, соціологи, філософи та мистецтвознавці різних часів (Б.Асаф'єв, Р.Вільямс, Г. Грайс, А. Коваленко, Г. Макаренко, Є. Назайкінський, С. Скребков, Е. Холл, Р. Якобсон, А. Якупов та ін. У наш час учених цікавлять різні аспекти комунікативної взаємодії, які досліджують мистецтво як специфічну форму художньо-соціальної комунікації (Ю.Борев, Г. Меднікова), вивчають комунікативну природу музики (М. Каган, В. Медушевський, Є. Незайківський, В. Цуккерман та ін.), з'ясовують взаємодію різних видів мистецтв (О. Лобова, Л. Масол, О. Олексюк, Б. Юсов та ін.). Вони показують взаємозв'язки між: глядачем і автором твору, епохою створення твору, акторами, режисерами, іншими глядачами. У роботах зазначених дослідників художня комунікація переважно розуміється як механізм пізнання тієї інформації, яка «закодована» автором у творі мистецтва.

Дослідники розглядають питання формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів (Ю. Волкова, Г.Ніколаї, О. Реброва, О. Рудницька, О. Шип, О. Щолокова та ін.) та учнів (М. Вашуленко, О. Марущак, І. Цєпова та ін.). Одним із напрямів експериментальних розвідок є вивчення комунікативних умінь у контексті творчого розвитку молодших школярів. Зокрема, вчені показують різні прийоми, використання яких в освітньому процесі початкової школи сприятиме формуванню креативної особистості учня початкових класів.

Початкова школа основа шкільного навчання, де закладається основа для формування творчої особистості. Невипадково головна мета Нової української школи – «освіта для життя», здобуття школярами умінь та компетентностей XXI століття, що потрібні йому для успішної життєдіяльності. Формування художньо-комунікативної компетентності (здатність успішно користуватися художньою мовою у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу та світу мистецтв, вирішення життєво необхідних завдань) – актуальне завдання початкової школи.

Завдання вчителя чітко визначити послідовність цілей вивчення мистецтва, окреслити послідовність формування умінь та якостей, оскільки неодмінними компонентами художньо-комунікативної компетентності визначаються знання, уміння, навички, досвід, особистісні цінності й ставлення особистості до мистецької діяльності.

Актуальність та необхідність практичного осмислення шляхів розв’язання проблеми зумовили вибір теми дослідження: «Розвиток художньо-комунікативних здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності».

Об’єкт дослідження – процес формування художньо-комунікативних умінь в освітньому процесі початкової школі.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування художньо-комунікативних здібностей молодших школярів засобами мистецтва.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування художньо-комунікативних здібностей молодших школярів засобами мистецтва.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури конкретизувати сутність поняття «художньо-комунікативні здібності та вміння».
2. Визначити комунікативний потенціал мистецтва.
3. Виміряти рівні художньо-комунікативних здібностей молодших школярів (за результатами констатувального експерименту).

4. Обґрунтувати педагогічні умови формування художньо-комунікативних здібностей молодших школярів засобами мистецтва.

Для реалізації поставлених завдань застосовувались такі методи дослідження:

- теоретичні: аналіз науково-методичної літератури (в межах досліджуваної проблеми), порівняння, синтез, узагальнення;
- емпіричні: опитування, спостереження, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний етап), творчі завдання.

Експериментальна база дослідження – ТОВ «Приватний дитиноцентрований заклад загальної середньої освіти «ХАБ Скул»» м.Вінниця.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідницько-пошукової діяльності з проблеми дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку й дістали позитивну оцінку на науково-практичних та науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* (IV, V Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2020, 2021); *Всеукраїнських*: IV, V Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (школа технологій інклюзивної освіти) (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2020, 2021); *регіональних*: студентська звітній науково-практична конференція (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2020, 2021).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 4-х одноосібних публікаціях:

1. Барановська І. Г., **Бурлака Р. Г.** Формування художньо-комунікативних умінь молодших школярів на уроках мистецтва (The 9th International scientific and practical conference “Perspectives of world science and education” (May 20-22, 2020) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. 1073 p.) -С. 283-288

2. **Бурлака Р.** Розвиток творчо-комунікативних здібностей дітей з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.) / редкол.: О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Вінниця, 2020. Вип. 3 С.262-266.

3. **Бурлака Р.** Соціально-комунікативний потенціал театралізованої діяльності у вихованні молодших школярів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти.* Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10..С.574-579.

4. **Бурлака Р.** Театр як вид мистецтва і засіб розвитку художньо-комунікативних здібностей молодших школярів. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-19 листопада 2021 р.) / редкол. : Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Т.М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, О. М. Блажкова, І. Г. Барановська ; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С.213-216.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (88 найменувань) та 11 додатків. Робота містить 13 таблиць і 11 рисунків. Основний зміст викладено на 79-и сторінках. Повний обсяг роботи становить 114 сторінок.

ВИСНОВКИ

Мистецька освіта вважається як педагогічним, так і соціально-комунікативним процесом, оскільки її основою є організація взаємодії між учителем та учнем шляхом культурного спілкування. Процес навчання мистецтву має яскраво виражену комунікативну природу, оскільки мистецтво є носієм різноманітної естетичної та художньої інформації, а також активним каналом її передачі, своєрідною формою художньо-соціальних контактів та полісуб'єктного діалогового спілкування з художніми творами, взаємодії через твори мистецтва з іншими у процесі обміну думками, емоціями як художньо-комунікативної діяльності із зворотнім зв'язком.

У науковій літературі досліджується художня комунікація як особливий вид спілкування, як складна система, в якій прослідковується декілька циклів, зокрема, митець, твір мистецтва – споживач (реципієнт), які побутують в історичному вимірі часо-просторових, оцінних і смислових. Також виділяють художньо-комунікативні здібності як інтегративні утворення, формування яких є важливим завданням сучасної української початкової освіти. Вони виробляються в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування людей, митців, глядачів, посередником якого є твір мистецтва.

У ході констатувального етапу експерименту нами були виділені критерії сформованості художньо-комунікативних здібностей. Проведене нами дослідження дає змогу дійти до висновку, що переважає середній рівень розвитку творчих здібностей молодших школярів. На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури нами було виокремлено педагогічні умови, які б сприяли ефективному розвитку художньо-комунікативних здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності:

Досліджено соціально-виховний і комунікативний потенціал театру як одного з видів мистецтва, завдяки його комунікативній сутності, може сприяти саморозвитку особистості, самопізнанню, усвідомленню нового досвіду, естетичних цінностей, соціалізації, засвоєнню поведінкових моделей у процесі творчого акту спілкування. Вивчення наукової літератури і освітньої практики

показує, що в останні суттєво підвищується інтерес до театру. Його оцінюють як синкретичний вид мистецтва соціально-виховний інститут через здійснення властивих йому низки функцій. Він має потужний комунікативний потенціал, він є не просто діалогічним, а полілогічним завдяки спілкуванню з глядачами і всіма творцями спектаклю автора художнього твору, а також режисера, акторів, декораторів тощо.

Здійснення огляду досвіду упровадження різних видів театралізації молодших школярів у освітньому процесі початкової школи дав змогу підтвердити, що вчителі початкової школи використовують театралізовану діяльність в освітньому процесі. На думку педагогів, вплив театралізації є великим та різнобічним на особистість дитини. Дає можливість використовувати їх як впливовий, але ненав'язливий педагогічний засіб, бо сама дитина зазнає при цьому радість, задоволення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва Л. О. Становлення і розвиток соціології мистецтва в Україні в 20-90-ті роки ХХ ст. : дис... канд. іст. наук: 17.00.01 / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. К., 2006. 240 с.
2. Артемова Л. В. Розвиток теорії та практики дитячої гри. Дошкільне виховання. 2010. № 7. С. 12-16.
3. Бартосяк М. Действующие лица и место диалога тела с пространством. Театр – пространство – тело – диалог. Харьков: Гуманитарный центр, 2017. С. 185–202.
4. Берегова О. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість? Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. 388 с.
5. Безгін І. Д., Семашко О. М., Ковтуненко В. І. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності. Соціально-культурні виміри українського театру: ретроспектива, стан, тенденції / Київ. держ. ін-т театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого. Київ : КФНВК «Наука», 2002. Ч. І. 336 с.
6. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). Запоріжжя : МЦНД, 2019. Т. 3. С. 115–117.
7. Бориснев С. В. Социология коммуникаций: учеб. пособ. Москва: ЮНИТИ, 2003. 270 с.
8. Варій М. Й. Психологія: навчальний посібник. К., 2009. 469 с.
9. Василюк А. В. Вступ до спеціальності. Навчальний посібник. Ніжин : НДПУ імені М. Гоголя, 2004. 70 с.
10. Василюк А. Про роль ключових компетентностей у сучасній освіті. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 31. С. 44-46.
11. Волкова Ю. І. Методи формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики та хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти : Матеріали II Всеукраїнської науково- 216 практичної конференції* [ред. кол. : О. В. Дудник, Л. М. Андрощук]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. С. 13-16.

12. Волкова Ю. І. Наукові підходи і принципи формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики та хореографії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. : Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць*. Вип.18 (23). К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 166-172.

13. Волкова Ю. І. Формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики і хореографії : дис... на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Одеса, 2016. 324 с.

14. Выготский Л.С. Мышление и речь : собр. соч. : в 6 т. М. : Педагогика, 1982. Т. 2. С. 5361

15. Голуб Н.Б. Комунікативна компетентність сучасного учня старших класів : суть проблеми і шляхи її розв'язання. *Наукові записки*. Острог: Острозька академія, 2012. Вип.22. С.182–191.

16. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка»*. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. С. 134 –145.

17. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.

18. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.)*. 2020. Випуск 3. С. 261–267.

19. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
20. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2), травень. С. 47-52.
21. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.
22. Демченко О.П. Створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості в регіональному контексті. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми :зб. наукових праць. Київ-Вінниця, 2016. С.19-25.
23. Демченко О.П. Формування у майбутніх учителів початкових класів уміння створювати виховуючі ситуації: інноваційний підхід. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Наук. пр. у 2-х ча 4.2. / Редкол. І.А.Зязюн та ін. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. С.39-43.
24. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. № 5. Луганськ, 2009. С.105–114.
25. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (Офіційний вісник України, 2018 р., № 19, ст. 637). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
26. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет

дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.

27. Заїка О. Структура художньо-творчих здібностей майбутніх педагогів . URL: <https://ird.npu.edu.ua/files/zaika.pdf>

28. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. 2005. С. 20-23.

29. Каган М. С. Мир общения : Проблема межсубъектных отношений. М. : Политиздат, 1988. 319 с.

30. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. №61. С.23-30.

31. Кирсанова Н. Н. Общекультурная функция языка искусства. Искусство в системе культуры. Л.,1987. 272 с.

32. Козакова В. С. Проблема художньої комунікації в культурно-естетичній дійсності: *вибрані матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції V культурологічні читання пам'яті Володимира Підкопаєва*: URL: http://www.culturalstudies.in.ua/sekcija_s_s2_2.php

33. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 168-172.

34. Коновальчук М. Виявлення і підтримка художньо обдарованої особистості в контексті педагогіки життєтворчості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. 72 № 7 (14). С. 72-75.

35. Концепція «Нова українська школа» від 27.10.2016 <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskashkola-compressed.pdf>.

36. Коммуникативные основы художественной культуры: монография / В.И.Жуковский, М.В.Тарасова, Сибирский федерал. ун-т. -Красноярск, 2010. 179 с.
37. Кузьменко В. С. Здібності. Словничок психолога. Дошк. вих. 1996. № 10. С. 35
38. Кулка И. Психология искусства пер. с чешск. Олива И. В. Харьков : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2014. 560 с.
39. Лазарева Л. М. Художня комунікація та її особливості в сучасному Інтернет-просторі. Образотворче мистецтво. 2011. № 1. С. 96- 99.
40. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
41. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.
42. Лекомцев Ю. К. Вопросы структуры языка : Синтаксис, типология. М. : Наука, 1974. 179 с.
43. Лесенко В. Кінема як об’єкт лінгвістичного дослідження у художньому тексті URL: https://books.google.com.ua/books?id=__ с.272
44. Лотман Ю. М. Об искусстве. СПб., 1998. С. 607
45. Лупак Н. М. Комунікація як феномен взаємодії у контексті нової парадигми освіти. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2018. Вип. 3. С. 37–47.
46. Лупак Н. М. Мистецький діалог в освіті. Людинознавчі студії. Серія.: Педагогіка. Дрогобич, 2009. Вип. 19. С. 197–211
47. Лупак Т.М. Художня комунікація в площині мистецької освіти: теорія, практика, інновації. *Мистецтво та освіта. Теорія художньої освіти та виховання*. №1(91) 2019. С.6-11.
48. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-

практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ТОВ "Нілан ЛТД", 2013. Вип. 2. С. 451-454.

49. Мазель Л. А., Цукерман В. А. Анализ музыкальных произведений. Элементы музыки и методика анализа малых форм. М. : Музыка, 2007. 752 с.

50. Мелешко В. Особливості формування навчально-виховного середовища у сільській школі. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 2015. С. 68-75.

51. Мелік-Пашаєв А. А. Психологічні основи здібностей до художньої творчості: автореф, дис д-ра психолог, наук. М., 1995. 314 с.

52. Мелік-Пашаєв А. А. Художня обдарованість дітей, її виявлення та розвиток. метод. сел. / А. А. Мелік-Пашаєв, З. Н. Новлянская, А. А. Адаскіна Н. Ф. Чубук. Дубна .: Фенікс , 2006. 112 с.

53. Методика навчання української мови у початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М.С.Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2010. 364 с.

54. Методична робота над творами шкільного репертуару на заняттях з вокально-хорового виконавства: навчально-методичний посібник / укладач. Ярошевська Л. В. Миколаїв, 2019. 126 с.

55. Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodoorganizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoji-shkoli>.

56. Мистецька освітня галузь. Типові освітні програми для 1-2 класів НУШ ; кер. О.Я.Савченко Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

57. Мистецька освітня галузь. Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ ; кер. О.Я.Савченко Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>.

58. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности. *Обдарована дитина*. 2002. № 4. С. 28.
59. Наконечна О. В. Зміна призначення театру як соціального феномену в руслі ознак часу. *Аркадія*. 2004. № 4. С. 19–21.
60. Неволов В. В., Семашко О. М. Публіка як суб'єкт театрально-глядацьких відносин. *Українські культурні дослідження*. 2008. URL: http://culturalstudies.in.ua/2009_zv_4_3.php
61. Неволов В. В., Семашко О. М. Театр і глядач в сучасній Україні: соціологічний аспект. *Українські культурні дослідження*. 2008. URL: http://www.culturalstudies.in.ua/2009_zv4_menu.php
62. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
63. Новоселецька І.Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів. «Молодий вчений». 2017. № 10.2 (50.2). С.60-64.
64. Основи викладання мистецьких дисциплін / за заг. ред. О. П. Рудницької. К. : АТЗТ „Експрес-об'ява”, 1998. 183 с.
65. Орлова О. І. Сучасні тенденції розвитку театру в Україні: соціологічний аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2018, Вип. 79. С.141-150.
66. Отич О. М. Мистецтво як форма суспільної свідомості та сфера творчої людської діяльності. *Час мистецької освіти: (Т.Г. Шевченко в контексті мистецької освіти: до 200-річчя від дня народження) : зб. наук. пр.; [ред. кол.: Т.А. Смирнова (голов. ред.) та ін.]*. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. С. 10-18.
67. Отич О. М. Педагогіка мистецтва в системі мистецьких субдисциплін педагогіки (порівняльний аналіз концептуальних засад). *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / О. П. Рудницька [та ін.]; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї*. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. С. 39-70.

68. *Паньків Л. І.* Музичний театр у педагогічному дискурсі. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. Вип.24 (29). К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2018. 166 с.
69. Савенков А. И. Одаренные дети в детском саду и школе: учеб. пособ. для студентов высш. пед. учеб. Заведений. М.: Academia. 2000. 231 с.
70. Семенова Н. Творчі пошуки Черкаського академічного обласного театру ляльок в контексті розвитку сценічного мистецтва останньої чверті ХХ-го ст. – початку ХХІ-го ст.: диплом. робота студентки ф-ту театр. мистецтва на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». К. : Київ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, 2010. 90 с
71. Соломаха С. О. Психолого-педагогічні механізми розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін. *Наук. часопис Національного пед. у-ту ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр.* Сер.14 «Теорія і методика мистецької освіти». К., 2011. Вип. 12 (17). С. 11-16.
72. Соціологія культури / О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий та ін. ; під ред. О. М. Семашка, В. М. Пічі. К. : Каравелла, 2002. 334 с
73. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків: Школа, 2014. 1550 с.
74. Стратан Т. Б. Використання різновидів мистецтва в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики: методичні рекомендації. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. 32 с.
75. Тараненко Ю. П. Розвиток художньо-творчих здібностей молодших школярів у процесі хореографічної діяльності: навчально-методичний посібник. Мелітополь: ПП Скребейко П.В., 2017. 84 с.
76. Театр та театральна педагогіка України у ХХІ столітті: теорія, методологія, практика: матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 21 – 22 лют. 2013 р.). Луганськ : Вид-во ЛДАКМ, 2013. 184 с.
77. Теплов Б. М. Избранные труды. Т. 1. М.: Просвещение, 1985. 328 с
78. Типові освітні програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

79. Ткачук О. В. Психологія художніх здатностей: моногр. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. 372 с. :
80. Форум-театр: формула виходу з кризи / Д. Доусэт, Е. Еделева, И. Захарченко и др. ; Британский совет в Украине. Киев, 2007. 66 с
81. Харченко Г. Комунікативні здібності, вміння і навички URL: https://pidruchniki.com/73687/pedagogika/uminnya_navichki.
82. Шахрай В. М. Театральне мистецтво як чинник оптимізації взаємодії особистості та соціуму. Народна освіта: електрон. наук. фахове вид. 2011. Вип. № 1 (13). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/13/statti/shahrai.ht
83. Jurkowski H. *Metamorfozy teatru lalek w dwudziestym wieku*. Warszawa : Oficyna Wydawnicza Errata, 2002. 356 s.
84. Holiuk Oksana, Demchenko Olena, Kit Galina, Rodiuk Nataliia. Pedagogical conditions for creativity development in mathematically gifted elementary students. *Problemspace of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations*. Part II. 2019. С. 580-606.
85. Demchenko O., Koval T., Vatsos M., Lyman Y., Turchyna I. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 22th-23th. 2020. P. 119-132.
86. Demchenko O., Stakhova I., Davydova M., Larina I., Lyman Y., Strilets S. Preparation of Future Teachers for the Development of Giftedness of Preschool and Primary School Children by Means of Dramatization. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. May 28-29. 2021. С.165-177.